

Despre „patologia receptării” unei cărți de sociologie (Interviu cu prof. Ilie Bădescu)

Irina Airinei : Domnule profesor, am înțeles că, recent, la Academia Română (martie 2006), într-o adunare generală a tuturor membrilor Academiei, Nicolae Manolescu a reafirmat că dumneavoastră l-ați făcut marxist pe Eminescu într-o carte pe care ați publicat-o în 1984, *Sincronism european și cultură critică românească*. Știu că în ediția nouă a cărții, apărută la Editura Dacia, de la Cluj-Napoca, ați lămurit chestiunea dovedind, prin citate masive din ediția anterioară, că în cartea din 1984 ați dovedit exact contrariul, într-un capitol al cărții în care este prezentată polemica lui Eminescu tocmai cu marxismul fraților Nădejde, bine-cunoscuți socialiști din epocă. În altă parte ați reprodus o caracterizare a cărții dumneavoastră, datorată istoricului și extraordinarului cunoscător și traducător al lui Shakespeare, Dan Amedeo Lăzărescu, iar acea caracterizare sună astfel: „cartea lui Ilie Bădescu este inspirată de scheme sociologice weberiene”, adică inspirată de sociologul aflat în opoziție cu Marx. Mă gândesc că într-o carte de inspirație și de concepție weberiană n-ați fi avut nevoie să vă contraziceți singur căutând marxiști în cultura română și încă în opera unor mari personalități, precum Eminescu. Ce ne puteți spune despre afirmația lui N. Manolescu, mai exact spus, despre tenacitatea cu care acesta „mestecă” și iar „mestecă” în diverse împrejurări o afirmație, care, constat că, de fapt, este o mistificare?

Ilie Bădescu : Una dintre chestiunile tulburătoare pentru cel ce studiază o cultură

este să descopere instaurarea, în cuprinsul ei, a unor mistificări durabile, a unor minciuni de o rară agresivitate vizavi de un om, de o carte, de o grupare sau o direcție culturală, ba chiar față de un popor sau un grup de popoare, cum vedem că se întâmplă cu stigmatul balcanismului, de pildă. O asemenea minciună extrem de agresivă, durabil instaurată în cultura română, este cea referitoare la originea poporului român din „tâlharii Romei”. Au luptat contra ei marile spirite ale acestei culturi, de la Miron Costin și Dimitrie Cantemir până la A.D. Xenopol și Nicolae Iorga, și, mai recent, dosarul bătăliei a fost redeschis de către istoricul și sociologul literar Mihai Ungheanu, care face radiografia acestei minciuni într-o carte cu titlu semnificativ, *Românii și „tâlharii Romei”*. O altă minciună durabilă este cea referitoare la așa-numitul „mileniu negru” din istoria bimilenară a românilor, în cuprinsul căruia nu s-ar găsi, chipurile, nici o mărturie asupra existenței vreunei populații cu o cultură și o spiritualitate proprie (ceea ce-ar atesta nucleul etno-spiritual al unui popor), trăitoare în spațiul carpato-ponto-danubian. În ciuda cercetărilor dedicate spiritualității străromâne sau daco-romane, cum au fost numiți cei ce-au locuit permanent și au creat în arealul românesc de-a lungul întregului mileniu I d.Hr., o anume mentalitate istoriografică și ideologică aderă cu tenacitate la minciuna „mileniului negru” („gol de mărturii”). O altă minciună durabilă, o gravă mistificare se referă la așa-numitul pasivism

etnoistoric și etnopsihologic al românilor, testat, chipurile, de mioritism, când se știe că *Miorița* este un poem apofatic de o rară înălțime metafizică și cosmologică în chestiunea morții, ceea ce nu concordă nici pe departe cu minciuna inculte echivalări: mioritism = pasivism etnopsihic și etnoistoric românesc. O prostie mai crasă decât această echivalare e greu de imaginat. Și totuși, o mai tenace adeziune a unei părți a presei, inclusiv a unor săptămânale economice, la un stereotip de o asemenea mediocritate nu găsim după '89. La această „familie” de minciuni se adaugă cele care vizează mari figuri istorice, de la Sfântul voievod Ștefan cel Mare și până la Mihai Viteazul, ca să nu mai vorbim de Vlad Țepeș. Sunt epoci în care minciuna funcționează ca principal „mecanism” de direcționare a atitudinii și conștiinței publice în cadrul culturii, cum s-a întâmplat în prima fază a perioadei comuniste, când comisarii ideologici au inventat o listă de atribute stigmatizante și adânc mistificatoare sub care au „îngropat” mari spirite, opere monumentale, curente și mișcări întregi ale culturii române moderne. Eminescu, Maiorescu, *Junimea* și *Junimismul*, cum sună titlul unei asemenea cărți în care abundă mistificările, Iorga și Sămănătorismul, Stere și Poporanismul, Madgearu și Țărănismul au fost pe rând supuși unei operații de mistificare de un primitivism rarisim. Unul dintre cei instaurați la cârma conștiinței publice cu privire la rostul și destinul literaturii române, după 1989, este domnul Nicolae Manolescu. Nu voi invoca războiul său contra ideii, împărtășită de spiritele tutelare ale acestei culturi, de la George Călinescu la Iorga și Noica, că Eminescu este „poet național” („când aud «Eminescu, poet național», scrie criticul literar într-un cotidian de mare tiraj, îmi vine să sar pe pereți”), ca start al răspunsului la întrebarea pe

care mi-ați adresat-o. Este și aceasta o problemă, dar ceea ce mă uluiește în acest caz la care vă referiți este stăruința sa într-o mistificare durabilă, vreme de 22 de ani, din 1984 și până în 2006, în legătură cu o carte semnată de mine acum 22 de ani, *Sincronism european și cultură critică românească*. N. Manolescu a reluat într-o intervenție a sa de la Academia Română, îmi spune domnul academician Cătălin Zamfir, aceeași mistificare, în ciuda răspunsurilor mele consecutive din tot acest interval (mistificare repetată și de către alții, pe urmele sale, prin diverse foi, de mare tiraj unele, acuzând și aceștia fără să citească, după metoda maestrului). În răspunsurile mele am reamintit adevărul probatoriu, conținut chiar într-un capitolul special al cărții din 1984, în care era evocată polemica lui Eminescu tocmai cu tezele marxiste ale fraților Nădejde, polemică amplu ilustrată cu citate din textele politice ale lui Eminescu, la paginile 302-303 ale cărții din 1984.

I.A. : Puteți relua, pentru cititori, câteva dintre citatele din cartea publicată în 1984 ca probă că atunci ați prezentat poziția antimarxistă a lui Eminescu în chestiunea teoriei marxiste despre rolul capitalului în istoria popoarelor?

I.B. : Iată ce concluzie formulam în cartea din 1984, la paginile indicate, referitoare la poziția lui Eminescu față de marxismul fraților Nădejde, iar acele pagini ar fi trebuit să le citească și cel ce semna o cronică a cărții în 1984, fie acesta chiar și Nicolae Manolescu: „Eminescu”, scriam atunci, „nu este de acord cu ideea [socialistă] împărtășită de frații Nădejde, că, în sine, organizarea bazată pe capital este cauza mizeriei. Capitalul generează exploatare, dar nu mizerie, sub forma unei întregi game de procese ale degradării

sociale, sprijinite toate pe decădere economică. În Apus, organizarea bazată pe capital n-a antrenat decăderea economică, ci, dimpotrivă. Și atunci, spune Eminescu, trebuie căutată adevărata cauză specifică, aceea care generează întâi decăderea economică și apoi, în strânsă dependență de aceasta, degradarea morală, religioasă, culturală și chiar degenerarea biologică”.

Și, pentru a dezvălui reaua credință a tuturor celor ce mi-au imputat ieri și reinventează azi că l-aș fi făcut marxist pe Eminescu, reiau și citatul din opera poetului, pe care îl reprodusesem și în cartea din 1984 :

„Nouă ni se pare că adevărata cauză a mizeriei”, sublinia Eminescu citat de mine ca argument la polemica lui cu tezele marxiste ale fraților Nădejde, „e cu totul altundeva (decât în organizarea bazată pe capital și pe proprietate, așa cum spun frații Nădejde în broșura lor – n.n.); că ea e în *caracterul întregii dezvoltări liberale, începute în secolul trecut, că-și are temeiul în organizarea raționalistă în locul vechei organizări mai naturale (...)*. Sunt aici mii și mii de oameni care nu compensează prin nimic munca societății ce-i susține, care în schimbul a patru clase primare sau a Codului Boerescu, învățat pe dinafară, iau de la nație, în puterea *organizării lor în societate de exploatare, zeci de mii de franci, ca retribuțiuni anuale. Trebuințele aristocratice ale plebei ignorante, ale plebei liberale, intelectual sterpe și moralicește decăzute, iată ceea ce apasă asupra poporului. Această presiune nu ar exercita-o nici capitalul moștenit, nici cel câștigat prin muncă proprie. Acesta e, din contra, totdeauna la dispoziția muncitorului, căci dacă n-ar fi, ar rămâne improductiv. Dacă socialiștii români ar face bine să cerceteze sub câte forme bugetare, fie ale comunei, ale județului, ale statului, se escamotează și cel din*

urmă ban câștigat de omul din popor prin muncă, pentru a hrăni cu el clasa de postulanți și de ambițioși de rând care trăiesc din fondul mizeriei comune, fără nici o compensație pentru aproapele lor, atunci s-ar convinge că răul la noi este cu totul de altă natură”. „La noi mizeria e produsă în mod artificial, prin introducerea unor organizații și a unor legi străine, nepotrivite cu stadiul de dezvoltare economică a țării, organizație care costă prea scump și nu produce nimic” (citatele se află la paginile 302-303 ale cărții mele, *Sincronism european și cultură critică românească*, apărută în 1984, la Editura Științifică și Enciclopedică, prin curajul unor oameni ca regretatul George Timcu și remarcabilul om de editură și de carte, Mircea Măciu, care, cu toate gesturile de atunci, nu s-au înghesuit niciodată la pupitrul dizidenței, deși ceea ce săvârșeau ei era dizidență). Chestiunea pe care o ridicasem atunci, inclusiv evidențierea aceleia polemici a lui Eminescu deopotrivă cu ideea socialistă și cu cea liberală, îndrăznind, în 1984, să-l îndreptățesc pe Eminescu și nu marxismul, este de o extraordinară actualitate.

I.A. : Lucrurile mi se par cât se poate de clare. Este evident că dumneavoastră, în buna tradiție a lui Max Weber și într-o preluare curată a tezelor lui Eminescu, v-ați străduit să dovedeți că răul, de care suferea societatea românească, nu trebuia căutat în acțiunile capitalului, ca la marxști, ci în caracterologia, în profilul *păturii superpuse* din care se extrag guvernanții. Nici urmă de căutare a unei filiații marxiste la Eminescu în cartea dumneavoastră. Este evident că lui Nicolae Manolescu i-a lipsit lectura în întregime a cărții atunci când a scris despre carte și despre imaginea lui Eminescu în cartea dumneavoastră.

I.B. : Cu siguranță. Faptul că, în ciuda acelei demonstrații pe care o făcusem într-un capitol special al cărții, nu printre rândurile cărții, ci într-un capitol special, cu titlul, el însuși, concludent, referindu-mă explicit la poziția antimarxistă a lui Eminescu, domnul Manolescu susținuse contrariul, și anume că eu l-aș fi făcut marxist pe Eminescu, putea fi clasat în categoria fenomenelor de „sociologie și psihologie beletristică” (ca să nu spun de „patologie literară”) și cu aceasta discuția s-ar fi închis. Însă faptul că el reia această mistificare prin repetare monotonă, obsesivă, ultima oară public, sub cupola Academiei Române, în Adunarea generală a acestei reputeate instituții, este de acum o chestiune mult mai gravă, căci aduce prejudicii morale celui defăimat și efecte perverse asupra instituției însăși. N. Manolescu se situează de-a curmezișul unui curent de receptare corectă a cărții mele, receptare atestată de studii sau cărți semnate de reputeți specialiști din România, SUA, Elveția, Germania, atestând un ecou totuși „internațional” al acestei cărți, chiar dacă domnul Solomon Marcus s-a străduit să dovedească contrariul în intervenția sa din aceeași ilustră adunare.

I.A. : Cred că ar fi nimerit să enumerați măcar câteva nume ale celor care au recenzat cartea sau au scris capitole ori studii în care se găsesc referințe la carte, așa cum spuneți.

I.B. : Cartea a fost recenzată elogios, la vremea respectivă, de către reputatul istoric literar și cultural, Adrian Marino ; a fost amplu analizată într-un capitol special al unei cărți de mare ecou atunci, *Maestrul și iedera*, de către sociologul de valoare exemplară, exponent al sociologiei românești post-belice și totodată profesor reputat la Universitatea clujeană, profesorul

Achim Mișu ; la carte s-a referit marele cărturar Edgar Papu, inclusiv într-o lucrare a sa dedicată „ontologiei clasicismului” ; cartea a fost citată și comentată, așa cum ați remarcat deja, de către istoricul și marele traducător și cercetător al dramaturgiei shakespeareiene, Dan Amedeo Lăzărescu (căruia îi datorez, într-adevăr, și caracterizarea sinetică a întregii cărți, ca fiind o carte weberiană, și nu marxistă) ; a fost citată și analizată de către profesoara de la Lugano (Elveția), maestră a fenomenologiei literare, Svetlana Matta ; a fost analizată de către reputatul editor și profesor Constantin Schifirneț, de către istoricul, criticul și sociologul literar Mihai Ungheanu ; a fost citată de către reputatul eminescolog și editor al monumentalei *Opera Omnia* a lui Eminescu, Dumitru Vatamaniuc ; în cărți ale unor antropologi și sociologi din SUA și Germania, în frunte cu doamna Katherine Verdery ; a fost menționată între cărțile relevante ale deceniului de către un istoric reputat de talia lui Alexandru Zub ; a fost recenzată elogios de către Mihnea Gheorghiu, Adrian Riza etc., ca să nu-i menționez pe cei care s-au aliniat lui Nicolae Manolescu, citându-l pe acesta fără să citească și cartea (cred că nici n-au văzut cum arată copertile acesteia), o listă ceva mai scurtă, e drept, dar cu reacții pe cât de virulente, pe atât de primitive.

I.A. : Prin urmare, cartea dumneavoastră este una nemarkxistă de vreme ce dovediți că o cultură originală se poate afirma în condițiile unei economii subdezvoltate : este vorba despre ceea ce ați numit în carte „cultură critică românească”. Teza aceasta este tot ce poate fi mai opus marxismului. Exponentul acestei culturi critice, pe care dumneavoastră l-ați prezentat spre a compune un argument subtil pentru invalidarea marxismului în spațiul

răsăritean, este înfățișat a fi tocmai Eminescu. Este evident că nu aveți cum să-l faceți marxist, de vreme ce l-ați situat în fruntea unei culturi născute după o schemă opusă celei susținută de marxiști (cum că întâi este economia și apoi cultura). Am reținut că această orientare a cărții dumneavoastră a fost sesizată în perioada respectivă. Vreți să faceți o referire succintă la acest aspect?

I.B. : Un specialist de o rară subtilitate și de înaltă cultură, precum Dan Amedeo Lăzărescu, încadra, cum ai precizat, cartea mea din 1984 între lucrările de orientare weberiană; or, opera lui Max Weber este tot ce poate fi mai opus marxismului din toată sociologia lumii. Iată ce scria regretatul istoric și umanist: „Lucrarea lui Ilie Bădescu este inspirată de marile scheme sociologice weberiene”. Citatul se află la pagina 37 a cărții sale de imagologie istorică din 1985, apărută, iată, la un an după editarea cărții mele. Or, ce nevoie ar fi avut un weberian să caute un marxist în cultura română, ca director al acesteia pentru toată perioada modernă?! Lucrul cel mai grav însă nu este că domnul Manolescu s-a instalat durabil în această mistificare (și cu el toți cei ce se așază în coada cometei sale) privitoare la o carte și la autorul ei, ci faptul că utilizează o atare mistificare în exercițiul public, de atitudine, pe care i-l îngăduie pozițiile deținute în diverse instituții. Lucrul grav este că de pe acele poziții

(și lucrul acesta îl afirm referindu-mă la atitudinea sa față de cartea mea) dezinformează, provocând efecte grave asupra climatului acelor instituții și daune morale celui în cauză. Lucrul grav este că, în acest caz, a folosit poziția pe care-o are în Academia Română, dezinformând personalități repute, oameni de înaltă moralitate ai acelei instituții. Nu faptul că cineva cade la un vot este în discuție, ci faptul că acel rezultat a fost, probabil, influențat printr-o dezinformare. E posibil ca domnul Manolescu să creadă ceea ce afirmă, dar lucrul acesta nu-l scuză, căci credința și atitudinea față de cineva nu te scutește de răspunderi în fața cuvântului public. Atunci când te decizi să intervii pentru a influența o atitudine într-o comunitate academică „contractezi” răspunderi morale uriașe în fața acelei selecte adunări. Dacă nu le onorezi, te dezonozezi. Ascunzând faptul că în acea carte, la care criticul se referă, există un capitol în care eu am prezentat polemica lui Eminescu tocmai cu marxismul fraților Nădejde și afirmând contrariul, cum că eu l-aș fi prezentat pe Eminescu drept marxist, domnul Manolescu a dezinformat Adunarea generală a Academiei Române. Mă abțin să calific acest fapt. Despre minciună vorba populară spune că „are picioare scurte”. Iată însă că la noi, ca la nimeni, „minciuna are picioare lungi” (și-i mult prea schimonosită și primitivă).

Interviu realizat de Irina Airinei